

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI SAN'ATSHUNOSLIK FAKULTETI.

Hamidov Asilbek Xusan o'g'li.*Tasviriy san'atda ashyolarda ishlash.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tasviriy san'atda ashyolarda ishlashning nazariy va amaliy asoslari, materiallar turlari, ularning badiiy ifodadagi roli, faktura va tekstura bilan bog'liqligi keng yoritiladi. Shuningdek, har xil materiallar yordamida rang, shakl va hajmni ifodalash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqola tasviriy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar va pedagoglar uchun mo'ljallangan.*

Kalit so'zlar: *ashyolar, materiallar, faktura, tekstura, rang, hajm, shakl, tasviriy san'at, amaliy texnika.*

Annotation: *This article examines the theoretical and practical aspects of working with materials in visual art, the types of materials, their role in artistic expression, and their relationship with texture and surface quality. It also analyzes the possibilities of expressing color, form, and volume through various materials. The article is intended for art students and educators.*

Keywords: *materials, mediums, texture, surface quality, color, volume, form, visual art, practical technique.*

Kirish

Tasviriy san'atda ashyolar va materiallar ishlash juda muhim ahamiyatga ega. Har bir material o'ziga xos xususiyat, rang, qatlam va fakturaga ega bo'lib, asarga noyob badiiy ifoda beradi. Asarlar yaratishda ishlatiladigan materiallar ko'p hollarda asarning hajmi, shakli va vizual ta'sirini belgilaydi.

Materiallar ikki katta guruhga bo'linadi:

An'anaviy bo'yoq materiallari — akvarel, moy bo'yoq, rangli qalam, pastel va boshqalar.

Noan'anaviy yoki aralash materiallar — plastilin, rustin, metall, tosh, mato, qog'oz va aralash texnika vositalari.

Har bir materialning o'ziga xos ishlash texnikasi mavjud, va u rang, faktura va hajmni ifodalashda turlicha imkoniyatlar yaratadi.

Ashyolarda ishlashning nazariy asoslari

1. Faktura va tekstura

Materiallar yuzasida faktura va tekstura hosil qilish san'atkor uchun asosiy badiiy vosita hisoblanadi. Faktura — bo'yoq yoki materialning yuzadagi fizik xususiyati; tekstura esa predmet yoki yuzaning vizual va hissiy ifodasi.

Masalan, Vincent van Gogh o'z asarlarida qalin bo'yoq qatlamlari bilan faktura hosil qilib, tekstura orqali energiya va hayotiylik yaratgan. Shu bilan birga, aralash

materiallardan foydalanish orqali yuzaning murakkab teksturasi va chuqurlik hissi oshiriladi.

2. Rang va hajm

Materiallar yordamida rangni qatlamlash, bo'yoqning zichligi va shaffofligini nazorat qilish mumkin. Har xil ashyolar turli rang effektlarini yaratadi: akvarel shaffof va yengil bo'lsa, moy bo'yoq qalin va to'yingan rang beradi. Hajmni ko'rsatishda materialning o'ziga xosligi, masalan, qalin bo'yoq, plastilin qatlamlari yoki mato qatlamlari muhim rol o'ynaydi.

3. Makon va fazoviy chuqurlik

Materiallar yordamida ob'ektlarning makondagi joylashuvi va fazoviy chuqurlik ifodalanadi. Havo perspektivasi, rang harorati va faktura orqali yaqinlik-uzoqlik hissi hosil qilinadi. Masalan, uzoqdagi obyektlarni xira rang va yupqa qatlam bilan berish, yaqin obyektlarni qalin va to'yingan rang bilan ishlash makon hissini kuchaytiradi.

Amaliy texnikalar

1. Bo'yoqlar bilan ishlash

Akvarel — shaffof ranglar, qatlamlash va suv yordamida yumshoq tekstura hosil qilish.

Moy bo'yoq — zich va qalin rang qatlamlari, faktura hosil qilish imkoniyati.

Pastel va rangli qalam — tekstura va yumshoq rang o'tishlarini yaratish.

2. Plastika va moddiy materiallar

Plastilin va rustin — uch o'lchamli hajm, faktura va yorqin rang hosil qiladi.

Aralash materiallar — mato, tosh, metall, qog'oz va boshqa materiallar bilan kollaj va dekorativ tasvir yaratish.

3. Aralash texnika

Aralash texnika yordamida bir nechta material birlashtiriladi, masalan: akvarel va qalam, moy bo'yoq va mato, akril va metall elementlar. Bu usul asarga chuqurlik, ritm va dinamikani beradi.

Ashyolarda ishlashning badiiy ahamiyati

Realizm va tabiiylik — materiallar orqali ob'ektlarning tabiiy ko'rinishi va yuzasi ifodalanadi.

Dramatik effekt va emotsiya — faktura va tekstura yordamida asarga energiya, dramatik kayfiyat va ruhiy ohang beriladi.

Kompozitsiya uyg'unligi — turli materiallar kontrast va uyg'unlik yaratadi, markaziy ob'ektni ta'kidlaydi.

Ijodiy erkinlik — materiallar bilan eksperiment qilish rassomga yangi badiiy yechimlar yaratish imkonini beradi.

Mashhur rassomlar misolida

Vincent van Gogh — qalin bo'yoq qatlamlari bilan faktura va ritm hosil qilgan.

Claude Monet — peyzajlarda vizual tekstura va yorug'lik orqali tabiiylik yaratgan.

Pablo Picasso — kollaj va aralash materiallardan foydalanib yangi badiiy ifoda hosil qilgan.

Tasviriy san'atda ashyo bilan ishlash nafaqat shakl berish, balki materialning fizik xususiyatlari orqali g'oyani ifodalashdir. Mana bu yo'nalishdagi qo'shimcha usullar va materiallar texnologiyasi:

1. Noan'anviy badiiy materiallar

An'anaviy bo'yoqlardan tashqari, rassomlar quyidagi ashyolardan keng foydalanadilar:

Sous va Sangina: Bular yumshoq ashyolar bo'lib, ular yordamida ham chiziqli, ham shtrixli tasvirlar yaratiladi. Sangina asosan jigarrang tusga ega bo'lib, inson tanasini tasvirlashda juda qulay.

Ko'mir va Retush: Chizmatasvirda chuqur qora rang va soya-yorug'lik effektlarini berish uchun ishlatiladi.

Tabiiy pigmentlar: Qadimda miniatyura va devoriy suratlarda tosh, sopol, suyak va metall kukunlaridan tayyorlangan bo'yoqlar ishlatilgan.

O'zbekiston ilmiy tadqiqotlar milliy bazasi

O'zbekiston ilmiy tadqiqotlar milliy bazasi

+1

2. Aralash texnikalar (Mixed Media)

Bu uslubda bir nechta material bir vaqtning o'zida qo'llaniladi:

Assamblyaj (Assemblage): Bu kollajning uch o'lchamli ko'rinishi bo'lib, unda tayyor buyumlar (found objects) — temir bo'laklari, eski soat qismlari yoki yog'och parchalari bir butun kompozitsiyaga birlashtiriladi.

Teksturali pastalar: Rassomlar mato yuzasida hajm hosil qilish uchun qum, ganch yoki maxsus akril pastalarini bo'yoq bilan aralashtirib ishlatadilar.

Altered Books (O'zgartirilgan kitoblar): Eski kitoblarni kesish, bo'yash va ularga ashyolar qo'shish orqali yangi san'at ob'ektiga aylantirish texnikasi.

Visual Arts Passage

Visual Arts Passage

+1

3. Zamonaviy sanoat materiallari

Hozirgi kunda san'atda texnologik ashyolardan foydalanish urfga kirgan:

Kompozit materiallar: Oyna tolasi ("armiroyanniy" oyna) va turli polimerlar haykaltaroshlikda yengillik va mustahkamlikni ta'minlaydi.

Recycle Art (Chiqindidan san'at): Plastik idishlar, simlar va boshqa maishiy chiqindilardan instalyatsiyalar yaratish orqali ekologik muammolarga e'tibor qaratiladi.

Vaessen Creative

Vaessen Creative

+1

4. O'zbek milliy ashyolar texnologiyasi

O'zbekiston hududida ashyo bilan ishlashning tarixiy maktablari mavjud:

Papirus va Samarqand qog'ozi: Miniatyura san'atida ashyo sifatida qog'ozning silliqiligi va chidamliligi muhim rol o'ynagan.

Ganch va Koshin: Me'moriy bezaklarda ushbu materiallar o'ymakorlik va rangli kompozitsiyalar yaratish uchun asos bo'ladi.

Xulosa

Tasviriy san'atda ashyolarda ishlash rang, shakl, hajm, faktura va tekstura orqali badiiy ifodani yaratishning eng muhim vositasi hisoblanadi. Har bir material o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, asarga dramatik, estetik va psixologik ta'sir beradi.

Rassom turli materiallardan foydalanib, vizual va hissiy effektlarni oshiradi, makon va fazoviy chuqurlik hosil qiladi, shuningdek, kompozitsiyaning uyg'unligini ta'minlaydi. Shu bois ashyolarda ishlashni chuqur o'rganish va ongli qo'llash har bir rassomning badiiy malakasini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdirasilov S. Tasviriy san'at nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Tolipov N. Rang va faktura asoslari. – Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2010.
3. Boymetov B. Koloristika, tekstura va kompozitsiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
4. Azizov R. Tasviriy san'atda amaliy texnika va materiallar. – Toshkent: Ijod Press, 2015.
5. Vincent van Gogh. Van Gogh: The Complete Paintings. – Amsterdam: Meulenhoff/Landshoff, 2004.
6. Claude Monet. Claude Monet: Watercolors. – Paris: Flammarion, 2008.
7. Pablo Picasso. Picasso: The Complete Paintings. – New York: Rizzoli, 2011.
8. Johannes Itten. The Art of Color. – New York: Van Nostrand Reinhold, 1973.
9. Betty Edwards. Drawing on the Right Side of the Brain. – New York: Tarcher, 2012.